

SAMORZĄD & TERYTORIALNY

Bogdan Dolnicki

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE

7

SAMORZĄD TERYTORIALNY

Bogdan Dolnicki

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

7

Stan prawny na 15 sierpnia 2019 r.

Wydawca
Izabella Matecka

Redaktor prowadzący
Paulina Staniszevska-Chudzik

Opracowanie redakcyjne
Agnieszka Witczak

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN 978-83-8160-981-4
7. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	15
Wstęp	19
Rozdział pierwszy	
Pojęcie i istota samorządu terytorialnego	21
1. Wprowadzenie	21
2. Podmiot samorządu	24
3. Przedmiot samorządu	27
4. Zadania samorządu	31
5. Nadzór nad samorządem	33
6. Samorząd a autonomia	34
Rozdział drugi	
Kształt oraz funkcjonowanie polskiej administracji terenowej w latach 1918–1939	
1. Organy administracji rządowej o kompetencjach ogólnych	39
2. Pojęcie i istota samorządu terytorialnego	46
3. Samorząd terytorialny w Polsce lat 1918–1939	50
Rozdział trzeci	
Samorząd terytorialny w polskich konstytucjach	57
1. Okres 1918–1939	57
2. Okres 1944–1950	60
3. Okres 1990–1997	63
A. Podmiot samorządu	65
B. Przedmiot samorządu	66
C. Zadania samorządu terytorialnego	70
D. Nadzór nad samorządem terytorialnym	74

Rozdział czwarty

Struktura organizacyjna gminy	77
1. Koncepcja gminy samorządowej.....	77
2. Formy demokracji bezpośredniej.....	81
A. Konsultacje	82
B. Referendum gminne	83
3. Organy gminy	89
A. Rada gminy.....	89
Status prawny radnego	91
Organizacja wewnętrzna rady gminy.....	100
Sesje rady	102
Komisje	103
Odwołanie rady gminy przed upływem kadencji.....	107
B. Wójt (burmistrz, prezydent miasta)	108
Odwołanie wójta przed upływem kadencji	110
Odwołanie wójta przed upływem kadencji z powodu nieudzielenia absolutorium.....	111
Odwołanie wójta przed upływem kadencji z powodu nieudzielenia wotum zaufania.....	113
Odwołanie wójta przed upływem kadencji z innej przyczyny niż nieudzielenie absolutorium	117
Inne przyczyny wygaśnięcia mandatu wójta.....	119
Skarbnik gminy	125
Urząd gminy.....	125
Inne jednostki organizacyjne	127
Jednostka budżetowa	130
Zakład budżetowy	135
Spółki jako forma działalności gospodarczej gminy	140
Komunalne jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną ...	144
4. Jednostki pomocnicze gmin	147
A. Sołectwo.....	148
B. Dzielnica (osiedle)	153
5. Klasyfikacja zadań rady gminy	155
A. Kompetencje ustrojowe i organizacyjne	155
B. Kompetencje gospodarczo-majątkowe.....	156
C. Kompetencje finansowe.....	157
D. Kompetencje administracyjne.....	158
E. Kompetencje lokalno-porządkowe	158
F. Nadawanie honorowego obywatelstwa gminy.....	158
G. Stanowienie aktów prawa miejscowego	158
H. Kompetencje kontrolne i nadzorcze	159
I. Kompetencje procesowe	160

Rozdział piąty

Ustrój powiatu	161
1. Koncepcja powiatu samorządowego.....	161
2. Formy demokracji bezpośredniej.....	163
A. Konsultacje.....	164
B. Wybory.....	165
C. Referendum powiatowe.....	165
3. Organy powiatu.....	166
A. Rada powiatu.....	166
Status prawny radnego.....	168
Organizacja wewnętrzna rady powiatu.....	169
B. Zarząd powiatu.....	172
Starosta.....	176
Sekretarz i skarbnik powiatu.....	181
Starostwo powiatowe.....	181
Jednostki organizacyjne powiatu, powiatowe służby, inspekcje i straże.....	182

Rozdział szósty

Miasto na prawach powiatu	185
1. Struktura organizacyjna miasta na prawach powiatu.....	185
A. Uwagi ogólne.....	185
B. Koncepcja miasta na prawach powiatu.....	188
Upodmiotowienie miasta na prawach powiatu.....	188
Osobowość prawna.....	189
Zadania miasta na prawach powiatu.....	190
Statut.....	195
Nadzór.....	196
Formy demokracji bezpośredniej.....	196
Organy miasta na prawach powiatu.....	196
C. Rada miasta na prawach powiatu.....	197
Zadania rady miasta.....	198
Tryb podejmowania uchwał.....	201
Status prawny radnego.....	201
Prezydent miasta na prawach powiatu.....	202
Urząd miasta.....	205
Inne jednostki organizacyjne.....	205
Jednostki pomocnicze miasta na prawach powiatu.....	206
Formy współdziałania miast na prawach powiatu.....	206

Rozdział siódmy

Struktura organizacyjna województwa samorządowego	209
1. Region samorządowy.....	209
2. Pojęcie regionu.....	210
3. Europejska Karta Samorządu Regionalnego (EKSR).....	213
4. Region w ujęciu Unii Europejskiej.....	217
5. Koncepcja województwa samorządowego.....	219
6. Formy demokracji bezpośredniej.....	225
7. Organy samorządu województwa.....	227
A. Sejmik województwa.....	227
Organizacja wewnętrzna sejmiku województwa.....	230
Pozycja prawna radnego.....	233
B. Zarząd województwa.....	234
Marszałek województwa.....	238
Skarbnik i sekretarz województwa.....	239
8. Administracja zespolona.....	239

Rozdział ósmy

Zasada jawności i dostęp do informacji publicznej	243
1. Jawność działania władz publicznych i dostęp do informacji publicznej w prawie międzynarodowym.....	243
2. Prawo do informacji w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.....	247
3. Zasada jawności w ustawie o dostępie do informacji publicznej.....	249
A. Pojęcie informacji publicznej.....	251
Informacje szczególne podlegające udostępnieniu.....	256
B. Podmioty zobowiązane do udostępniania informacji publicznej.....	257
C. Formy udostępniania informacji publicznej.....	259
D. Ograniczenia jawności działania władz publicznych.....	265
E. Środki prawne służące w razie odmowy udzielenia informacji publicznej.....	266
4. Zasada jawności działania organów samorządu terytorialnego.....	267
A. Reguły ogólne.....	267
B. Zasada jawności podejmowania uchwał.....	268
C. Jawność gospodarki finansowej.....	269
D. Jawność aktów prawa miejscowego.....	271
E. Oświadczenia majątkowe.....	272
5. Uwagi końcowe.....	273

Rozdział dziewiąty

Pracownicy samorządowi	275
1. Pojęcie pracownika i pracodawcy samorządowego.....	275

2. Rodzaje stosunków pracy pracowników samorządowych oraz nawiązanie stosunku pracy w samorządzie terytorialnym.....	282
3. Dobór kandydatów do pracy w jednostkach samorządowych	289
4. Zmiana stosunku pracy pracownika samorządowego.....	295
5. Zawieszenie stosunku pracy pracownika samorządowego.....	296
6. Rozwiązanie i wygaśnięcie stosunku pracy pracownika samorządowego	297
7. Obowiązki pracownika samorządowego	301
8. Uprawnienia pracownika samorządowego.....	305

Rozdział dziesiąty

Ograniczenia antykorupcyjne dotyczące funkcjonariuszy samorządowych....	313
1. Wprowadzenie	313
2. Przyczyny korupcji.....	315
3. Przepisy antykorupcyjne w samorządzie terytorialnym.....	317
4. Pojęcie funkcjonariusza publicznego w przepisach antykorupcyjnych	319
A. Pojęcie zawarte w Kodeksie karnym	319
B. Pojęcie zawarte w ustawie o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa	325
5. Ograniczenia dotyczące radnych	331
A. Zakaz łączenia mandatu radnego z innymi funkcjami.....	331
B. Zakaz zawierania umów z radnymi.....	332
C. Zakaz podważania zaufania wyborców i nadużywania sprawowanej funkcji	333
D. Ograniczenia dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej	334
E. Zakaz uczestniczenia we władzach spółek handlowych.....	337
F. Zakaz posiadania akcji lub udziałów.....	338
G. Wyłączenie z głosowania w sprawie dotyczącej interesu prawnego radnego	338
6. Ograniczenia dotyczące pozostałych funkcjonariuszy samorządowych....	339
A. Zakazy wynikające z ustawy antykorupcyjnej	339
B. Zakazy wynikające z ustaw samorządowych.....	343
C. Zakazy i ograniczenia wynikające z ustawy o pracownikach samorządowych	345
7. Instrumenty służące ocenie i kontroli funkcjonariuszy samorządowych....	347
A. Oświadczenia majątkowe	348
B. Rejestr korzyści	353

Rozdział jedenasty

Formy współdziałania jednostek samorządu terytorialnego.....	355
1. Związki międzygminne, związki powiatów i związki powiatowo-gminne.....	355
A. Organizacja związku.....	360

B. Kompetencje organów związku	362
Mienie związku.....	364
2. Stowarzyszenia gmin, powiatów i województw	365
3. Porozumienia	368
4. Partnerstwo publiczno-prywatne	370
5. Kontrakt wojewódzki/terytorialny	371

Rozdział dwunasty

Zadania samorządu terytorialnego	373
1. Podział zadań samorządu	373
2. Zadania własne	374
3. Zasada monizmu zadaniowego	376
4. Koncepcja podziału zadań samorządu we współczesnym ustawodawstwie polskim.....	377
A. Gmina.....	379
B. Powiat.....	381
C. Województwo.....	386

Rozdział trzynasty

Akty prawa miejscowego samorządu terytorialnego	391
1. Pojęcie prawa miejscowego	391
2. Miejsce aktów prawa miejscowego w hierarchii źródeł prawa	397
3. Rodzaje aktów prawa miejscowego samorządu terytorialnego	402
A. Kryterium rodzaju upoważnienia ustawowego	402
B. Kryterium podmiotowe.....	402
C. Kryterium przedmiotowe	403
D. Kryterium przedmiotowo-formalne	403
E. Kryterium przedmiotowe uzupełnione kryterium rodzaju upoważnienia ustawowego.....	403
4. Akty normatywne stanowione przez organy samorządu terytorialnego.....	405
A. Gminne akty prawa miejscowego	405
B. Akty prawa miejscowego stanowione przez powiat.....	412
C. Akty prawa miejscowego stanowione przez województwo.....	419
D. Hierarchia aktów prawa miejscowego samorządu terytorialnego.....	420
5. Procedura uchwałodawcza.....	422
A. Przygotowanie projektu uchwały.....	422
B. Postępowanie z projektem uchwały na sesji rady (sejmiku)	424
C. Promulgacja i wejście uchwały w życie	426

Rozdział czternasty

Dochody jednostek samorządu terytorialnego	431
1. Pojęcie dochodów jednostek samorządu terytorialnego i ich klasyfikacja....	431

A. Źródła dochodów gminy.....	434
B. Zasady ustalania i gromadzenia dochodów	435
C. Kompetencje gminy w zakresie kształtowania dochodów własnych.....	436
2. Ustalanie stawek podatków i wysokości opłat lokalnych oraz udzielanie ulg i zwolnień	436
3. Samoopodatkowanie mieszkańców.....	439
4. Pozyskiwanie środków o charakterze zwrotnym (przychodów).....	440
5. Uzyskiwanie dochodów z gospodarowania mieniem.....	442
6. Ustalanie opłat i cen za usługi związane z eksploatacją obiektów i urządzeń użyteczności publicznej	443
7. Subwencja ogólna	444
8. Podatki lokalne	445
A. Podatek od nieruchomości.....	445
B. Podatek od środków transportowych.....	446
C. Podatek rolny	447
D. Podatek leśny.....	449
E. Karta podatkowa	450
F. Podatek od spadków i darowizn.....	450
G. Podatek od czynności cywilnoprawnych.....	451
9. Opłaty lokalne.....	452
A. Opłata targowa.....	452
B. Opłata miejscowa i uzdrowiskowa.....	454
C. Opłata skarbowa	455
D. Opłata z tytułu posiadania psów.....	456
E. Opłata adiacencka	457
F. Opłata eksploatacyjna.....	458
G. Opłata reklamowa	459
10. Zmiany w systemie finansowania jednostek samorządu terytorialnego wprowadzone ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego	460

Rozdział piętnasty

Mienie gmin, powiatów i województw samorządowych	463
1. Pojęcie mienia samorządowego.....	463
2. Pochodzenie mienia gminnego	471
A. Przejęcie mienia.....	472
B. Nabycie mienia.....	476
3. Pochodzenie mienia powiatów i województw samorządowych.....	479
4. Zarządzanie mieniem samorządowym.....	485
A. Pojęcie zarządzania mieniem samorządowym.....	485
B. Zasady zarządzania mieniem samorządowym.....	487
Zasada samodzielności	487
Zasada szczególnej staranności.....	491

5. Oświadczenia woli.....	492
6. Działalność gospodarcza jednostek samorządu terytorialnego.....	494
A. Pojęcie działalności gospodarczej.....	494
B. Formy prowadzenia działalności gospodarczej przez samorząd terytorialny.....	497
Samorządowy zakład budżetowy.....	497
Spółki prawa handlowego.....	499
Powierzenie zadań z zakresu gospodarki komunalnej.....	501
Formy szczególnie.....	504
C. Uwagi końcowe.....	505

Rozdział szesnasty

Nadzór nad samorządem terytorialnym.....	507
1. Cele, funkcje i kryteria nadzoru.....	507
A. Cele nadzoru.....	507
B. Funkcje nadzoru.....	509
Funkcja strzeżenia prawa.....	509
Funkcja ochronna i wspierająca.....	510
C. Kryteria nadzoru.....	511
2. Organy nadzoru nad działalnością samorządu terytorialnego.....	513
A. Struktura organów nadzorczych w Polsce międzywojennej.....	513
B. Modele strukturalne nadzoru w krajach Europy Zachodniej.....	516
C. Współczesna polska struktura nadzoru.....	519
3. Środki nadzoru.....	523
A. Środki informacyjno-doradcze.....	523
B. Środki korygujące.....	525
Zatwierdzenie, uzgodnienie, zaopiniowanie.....	525
C. Wstrzymanie wykonania uchwały.....	527
D. Stwierdzenie nieważności.....	527
E. Wykonalność a prawomocność rozstrzygnięć nadzorczych.....	532
F. Zarządzenie zastępcze.....	535
G. Środki personalne.....	536
H. Sądowa kontrola rozstrzygnięć nadzorczych.....	539
4. Skarga do sądu administracyjnego wnoszona przez uprawniony podmiot na uchwały lub zarządzenia, bezczynność albo czynności faktyczne lub prawne organów samorządowych.....	540

Rozdział siedemnasty

Zarządzanie metropoliami.....	551
1. Wprowadzenie.....	551
2. Region metropolitalny w Niemczech.....	555
3. Regionalny Związek Ruhry.....	559

---

4. Dotychczasowe projekty.....	563
5. Projekty rozwiązań ustawowych.....	566
A. Wyniki prac grupy roboczej ds. określenia zasad współpracy w zakresie realizacji zadań infrastruktury obszarów metropolitalnych	567
B. Nadzór nad ustawowymi związkami metropolitalnymi.....	568
6. Koncepcja powiatu metropolitalnego Górnego Śląska i Zagłębia	575
A. Potrzeba reformy ustroju Aglomeracji Górnośląskiej	575
B. Charakter prawny powiatu metropolitalnego	579
C. Zakres działania i zadania powiatu metropolitalnego	580
D. Władze powiatu.....	584
E. Mienie powiatu	586
F. Finanse powiatu.....	586
G. Związki, stowarzyszenia i porozumienia.....	587
H. Nadzór nad działalnością powiatu	587
I. Skutki społeczne, gospodarcze, finansowe i prawne.....	588
7. Ustawa z 9.10.2015 r. o związkach metropolitalnych	588
8. Ustawa z 9.03.2017 r. o związku metropolitalnym w województwie śląskim	594

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm. i sprost.)
- k.p. – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2019 r. poz. 1040 ze zm.)
- k.p.a. – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 2096 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.)
- k.wyb. – ustawa z 5.01.2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2019 r. poz. 684 ze zm.)
- nowela z 11.04.2001 r. – ustawa z 11.04.2001 r. o zmianie ustaw o samorządzie gminnym, o samorządzie powiatowym, o samorządzie wojewódzkim, o administracji rządowej w województwie oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 45, poz. 497) – akt archiwalny
- p.p.s.a. – ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 1302 ze zm.)
- u.f.p. – ustawa z 27.08.2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 869 ze zm.)
- u.g.k. – ustawa z 20.12.1996 r. o gospodarce komunalnej (Dz.U. z 2019 r. poz. 712 ze zm.)
- u.o.m.f.p. – ustawa z 20.01.2011 r. o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa (Dz.U. z 2016 r. poz. 1169 ze zm.)
- u.o.p.d.k. – ustawa z 25.10.1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1983 ze zm.)
- u.p.p.p. – ustawa z 19.12.2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym (Dz.U. z 2019 r. poz. 1445)
- u.p.s. – ustawa z 21.11.2008 r. o pracownikach samorządowych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1282)

u.r.l.	-	ustawa z 15.09.2000 r. o referendum lokalnym (Dz.U. z 2019 r. poz. 741)
u.s.g.	-	ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2019 r. poz. 506 ze zm.)
u.s.p.	-	ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2019 r. poz. 511)
u.s.t.	-	ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz.U. Nr 16, poz. 95); od 1.01.1999 r. jej tytuł brzmi: ustawa o samorządzie gminnym
ustawa antykorupcyjna	-	ustawa z 21.08.1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz.U. z 2017 r. poz. 1393 ze zm.)
u.s.w.	-	ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2019 r. poz. 512)
u.z.m.	-	ustawa z 9.10.2015 r. o związkach metropolitalnych (Dz.U. poz. 1890) – akt archiwalny
u.z.m.woj.ś.	-	ustawa z 9.03.2017 r. o związku metropolitalnym w województwie śląskim (Dz.U. poz. 730)

Publikatory

Dz. Pr.	-	Dziennik Praw Państwa Polskiego
Dz.U.	-	Dziennik Ustaw
Dz.Urz. Opols.	-	Dziennik Urzędowy Województwa Opolskiego
Dz.U. Śl.	-	Dziennik Ustaw Śląskich
M.P.	-	Monitor Polski
M. Praw.	-	Monitor Prawniczy
NP	-	Nowe Prawo
ONSA	-	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
OSN	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego (od 1945 r. do 1962 r.)
OSNAP	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna i Pracy
OSNAPiUS	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego (od 1995 r.)
OSNCP	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1963 r. do 1994 r.)
OSNKW	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNP	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	-	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSS	-	Orzecznictwo w Sprawach Samorządowych
OTK	-	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	-	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
OTK ZU	-	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy
PiP	-	Państwo i Prawo
PiZS	-	Praca i Zabezpieczenie Społeczne
Prz. Sejm.	-	Przegląd Sejmowy
RPEiS	-	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny

ST	-	Samorząd Terytorialny
ZNSA	-	Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego
ZNUJ	-	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

Inne

CBOSA	-	Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych (www.nsa.gov.pl)
j.s.t.	-	jednostki samorządu terytorialnego
NSA	-	Naczelny Sąd Administracyjny
RIO	-	Regionalna Izba Obrachunkowa
SN	-	Sąd Najwyższy
TK	-	Trybunał Konstytucyjny
WSA	-	wojewódzki sąd administracyjny

WSTĘP

Reaktywowany w Polsce w 1990 r., po czterdziestoletniej przerwie, samorząd terytorialny oparty został bez wątpienia na doświadczeniach międzywojennego polskiego samorządu terytorialnego oraz samorządów państw Europy Zachodniej. Nie można jednak w żadnym razie traktować obecnego samorządu terytorialnego jako struktury statycznej; wręcz odwrotnie, samorząd ten znajduje się w ciągłym rozwoju. Dowodem na to mogą być dokonane w 1998 r. zasadnicze reformy strukturalne, polegające na wprowadzeniu samorządu terytorialnego na szczeblach powiatowym i wojewódzkim. Dalsze istotne zmiany w strukturze i zasadach działania samorządu terytorialnego wszystkich szczebli przyniosła ustawa z 11.04.2001 r. o zmianie ustaw o samorządzie gminnym, o samorządzie powiatowym, o samorządzie województwa, o administracji rządowej w województwie oraz o zmianie niektórych innych ustaw¹. Szczególnie istotne zmiany, polegające na powołaniu na szczeblu gminy monokratycznych organów wykonawczych – wójta, burmistrza, prezydenta miasta, wprowadzone zostały ustawą z 20.06.2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta².

Ta właśnie obiektywna tendencja do ciągłego rozwoju współczesnego samorządu terytorialnego stanowiła główną motywację do napisania niniejszej pracy.

Publikacja ta ma przede wszystkim charakter ustrojowy. Jednakże wychodząc naprzeciw zapotrzebowaniu praktyki oraz pragnąc zrealizować kompleksowe cele dydaktyczne, w prezentowanym wydaniu zakresem rozważań objęto również wiele istotnych kwestii, jak na przykład pozycja prawna miasta na prawach powiatu, zasada jawności i dostęp do informacji publicznej, ograniczenia antykorupcyjne dotyczące funkcjonariuszy samorządowych, dochody jednostek samorządu terytorialnego czy też stosunki pracy w samorządzie terytorialnym.

Niemożliwe było podjęcie rozważań dotyczących ustroju samorządu bez określenia pojęcia i istoty samorządu terytorialnego oraz jego funkcji, zarówno w ujęciu historycznym, jak i w ujęciu prawnoporównawczym. Rozważaniami objęto również zagadnienia dotyczące mienia gmin, powiatów i województw samorządowych.

---

¹ Dz.U. Nr 45, poz. 497.

² Dz.U. Nr 113, poz. 984.

W pracy zastosowano głównie metodę dogmatyczną. Aby jednak ukazać polski samorząd terytorialny na tle europejskim, zastosowano również metodę prawnoporównawczą.

Intencją autora było, aby praca mogła być przydatna zarówno dla teoretyków, jak i dla praktyków samorządu terytorialnego oraz dla studentów prawa i administracji.

Bogdan Dolnicki

Bielsko-Biała, sierpień 2019 r.

Rozdział pierwszy

POJĘCIE I ISTOTA SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

1. Wprowadzenie

Pojęcie samorządu, a w szczególności samorządu terytorialnego, było już niejednokrotnie definiowane. Mimo to nie jest nadal rozumiane jednolicie. Wpływ na taki stan rzeczy miały z reguły konkretne warunki polityczne, w jakich tworzono poszczególne definicje. „Instytucja samorządu jako jednego ze sposobów decentralizowania administracji państwowej ma za sobą tak bogatą literaturę, iż dodanie jakichś nowych elementów do samego określenia tego, co jest samorządem, jest już chyba niemożliwe”¹.

pojęcie
samorządu

Instytucja współczesnego samorządu terytorialnego jest wynikiem długiej ewolucji. Jej rezultatem były dwa rozbieżne pojęcia samorządu. **Samorząd w znaczeniu prawnym** (korporacyjnym) – rozumiany jako wykonywanie zadań administracji publicznej w sposób zdecentralizowany i na własną odpowiedzialność przez odrębne w stosunku do państwa podmioty, które nie są w zakresie wykonywania swoich zadań poddane żadnej ingerencji państwowej.

Na tym tle zrodziło się pojęcie **pośredniej administracji państwowej**², która to administracja nie jest pełniona przez bezpośrednie organy państwowe, lecz przez samodzielne, tzn. zdolne do działań prawnych podmioty, administrujące

pośrednia
administracja
państwowa

¹ J. Starościk, *Decentralizacja administracji*, Warszawa 1960, s. 53.

² Przedmiot pośredniej administracji państwowej pokrywa się znacznie z samorządem terytorialnym, lecz w obydwu konstrukcjach pojęciowych akcent jest nieco inaczej rozłożony. Podczas gdy w przypadku samorządu leży on na samodzielnym bycie jego podmiotu, to w przypadku pośredniej administracji państwowej na zależności od państwa. Jedno nie wyklucza drugiego. Dalsza różnica polega na tym, że przez samorząd zwykle rozumie się materialny zasięg funkcjonalny, podczas gdy pośrednia administracja państwowa zawiera ponadto kwestie organizacyjne i określenie istoty organów. E. Forsthoff, *Lehrbuch des Verwaltungsrechts*, t. 1, München 1973, s. 470.

zadaniami państwowymi. Administracja taka jest administracją zdecentralizowaną. Wyodrębnienie bezpośredniej i pośredniej administracji państwowej ma znaczenie praktyczne, administracja pośrednia stoi bowiem w zasadzie poza ciągiem instancyjnym (podporządkowaniem hierarchicznym) bezpośrednich organów państwowych³.

Drugie ujęcie samorządu w znaczeniu politycznym oznacza honorowe uczestnictwo osób fizycznych w wykonywaniu określonych zadań państwowych, chodzi tu zatem jedynie o samorządność personalną⁴. To ujęcie jednak wykracza poza ramy naszych rozważań.

Światowa Deklaracja Samorządu Lokalnego

Drogę do ujednoczenia poglądów na charakter prawny samorządu terytorialnego utorowała **Światowa Deklaracja Samorządu Lokalnego** uchwalona na 27. Światowym Kongresie Międzynarodowego Związku Władz Lokalnych w dniach 22–26.09.1985 r. w Rio de Janeiro. Stanowi ona, iż „samorząd lokalny oznacza prawo i powinność władz lokalnych do lokalnego regulowania i zarządzania sprawami publicznymi dla dobra społeczności lokalnej” (art. 2 ust. 1) oraz że zarówno zasada samorządu lokalnego, jak i podstawowe kompetencje władz lokalnych powinny zostać zapisane w konstytucji lub ustalone w drodze ustawowej (art. 1 i art. 3 ust. 3)⁵.

Europejska Karta Samorządu Lokalnego

Podobne przepisy zawiera **Europejska Karta Samorządu Lokalnego** uchwalona 15.10.1985 r.⁶. Zgodnie z jej brzmieniem:

³ Pojęcie pośredniej administracji państwowej spotkało się ze zdecydowanym sprzeciwem części doktryny; por. np.: H.U. Erichsen, *Kommunalrecht* [w:] *Nordrhein-westfälisches Staats- und Verwaltungsrecht*, Hrsg. D. Grim, H. Papier, Frankfurt a. M. 1986, s. 105 i n.; R. Hendler, *Selbstverwaltung als Ordnungsprinzip*, (b.m.w.) 1984, s. 295; F.-L. Knemeyer, *Die Stellung der Gemeinden im und zum Staat*, cz. 2A, *Die Stellung der bayerischen Gemeinden nach Grundgesetz, Bayerische Verfassung und Bayerischen Landesgesetzen* [w:] *Bayerische Gemeinden – Bayerischer Gemeindegtag*, München 1987, s. 103–104. Zdaniem tych autorów administracja państwowa i samorząd terytorialny nie tworzą żadnego przeciwieństwa i nie wykluczają się nawzajem. Klasyfikowanie samorządu terytorialnego jako pośrednika administracji państwowej odmawia temu samorządowi swoistej władczej funkcji i sprowadza go jedynie do zasady organizacyjnej.

⁴ F.E. Schnapp, *Samorząd jako element polityki porządku państwowego*, ST 1991/7–8, s. 4, pisze, iż „samorząd w sensie politycznym wskazuje na «wolność do państwa» [*Freiheit zum Staat*], a samorząd w sensie prawniczym wskazuje na «wolność od państwa» [*Freiheit vom Staat*]”.

⁵ Polski tekst Światowej Deklaracji Samorządu Lokalnego został opublikowany we wkladce do dwutygodnika „Gospodarka – Administracja Państwowa” z października 1988 r.

⁶ Dz.U. z 1994 r. Nr 124, poz. 607. Tytuł zmieniony przez pkt 1 obwieszczenia Ministra Spraw Zagranicznych z 22.08.2006 r. o sprostowaniu błędu (Dz.U. Nr 154, poz. 1107). Na podstawie art. 17 ust. 2b ustawy z 20.07.2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1461), w polskim przekładzie Europejskiej Karty Samorządu Terytorialnego, sporządzonej w Strasburgu 15.10.1985 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 124, poz. 607), prosi się następujący błąd: w tytule umowy zamiast wyrazu „Terytorialnego” powinien być wyraz „Lokalnego”.

- zasady samorządu lokalnego są określane w wewnętrznych przepisach prawnych i w miarę możliwości w konstytucjach;
- samorząd komunalny oznacza prawo i faktyczną możliwość komunalnych korporacji lokalnych do regulowania i kształtowania w ramach ustaw znacznej części spraw publicznych, na własną odpowiedzialność, dla dobra mieszkańców;
- podstawowe kompetencje komunalnych korporacji lokalnych są określone w konstytucji lub ustawach; to postanowienie nie wyklucza jednak zlecenia komunalnym korporacjom lokalnym określonych kompetencji w ramach ustaw;
- komunalne korporacje terytorialne mają w ramach ustaw prawo do zajmowania się wszelkimi sprawami, które nie zostały wyłączone z ich kompetencji lub przekazane innym organom;
- nadzór administracyjny nad komunalnymi korporacjami lokalnymi może być sprawowany tylko w sposób określony w konstytucji lub ustawach zwykłych i w przypadkach tam przewidzianych, celem nadzoru nad działalnością komunalną może być zasadniczo tylko zapewnienie przestrzegania ustaw i zasad konstytucji; nadzór ten w odniesieniu do zadań, które zostały komunalnym korporacjom lokalnym powierzone, obejmować może kontrolę celowościową;
- nadzór nad komunalnymi korporacjami lokalnymi należy tak wykonywać, aby przestrzegana była zasada proporcjonalności pomiędzy stosowanymi środkami nadzoru i znaczeniem chronionych przez ten nadzór interesów.

Obie cytowane wyżej deklaracje międzynarodowe zawierają regułę, iż samorząd terytorialny poprzez uregulowanie go w konstytucjach i ustawodawstwach krajowych staje się jedną z podstawowych instytucji ustrojowoprawnych współczesnego państwa. Zakres regulacji konstytucyjnej jest odmienny w poszczególnych państwach – od wyrażenia jedynie ogólnej zasady⁷ po szczegółową regulację zasad organizacyjnych i funkcjonalnych⁸. Jednakże żadne z ustawodawstw nie zawiera wyczerpującej definicji samorządu terytorialnego, toteż trud zdefiniowania tego samorządu spada na doktrynę. Najczęściej dokonywano tego,

---

⁷ Por. art. 72 Konstytucji Francji z 4.10.1985 r. (Journal Officiel du 5 Octobre 1985), art. 28 ust. 2 Konstytucji Republiki Federalnej Niemiec z 23.05.1949 r. (BGBl. I/1949, s. 1 ze zm.) czy też art. 5 Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 1952 r. w brzmieniu z 29.12.1989 r. (Dz.U. Nr 75, poz. 444) oraz art. 70 ustawy konstytucyjnej z 17.10.1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U. Nr 84, poz. 426).

⁸ Dotyczy to głównie Szwajcarii, gdzie zakres regulacji konstytucyjnej dotyczącej organizacji i funkcjonowania terytorialnych związków samorządowych jest tak szczegółowy, iż konstytucje kantonalne określają podstawowe kwestie samorządowe, takie jak organizacja wewnętrzna, zadania i środki nadzoru nad gminą.

Bogdan Dolnicki – profesor doktor habilitowany nauk prawnych, kierownik Katedry Prawa Samorządu Terytorialnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; radca prawny specjalizujący się w problematyce samorządowej; autor ponad stu prac naukowych z zakresu prawa administracyjnego oraz prawa samorządu terytorialnego.

W podręczniku szczegółowo omówiono zagadnienia organizacji i funkcjonowania samorządu terytorialnego w Polsce, z uwzględnieniem przemian ustrojowych i funkcjonalnych, którym on stale podlega, w tym m.in:

- pojęcie i funkcje samorządu terytorialnego,
- struktura i organizacja gminy,
- ustrój powiatu oraz miasta na prawach powiatu,
- struktura organizacyjna województwa samorządowego,
- formy współdziałania jednostek samorządu terytorialnego,
- zadania samorządu terytorialnego,
- akta prawa miejscowego,
- dochody oraz mienie jednostek samorządu terytorialnego,
- ograniczenia antykorupcyjne dotyczące funkcjonariuszy samorządowych,
- nadzór nad samorządem terytorialnym.

Dodatkowo uwzględniono aktualne zagadnienia dotyczące dostępu do informacji publicznej, obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej, odwołania wójta przed upływem kadencji, przyjmowania i rozpatrywania petycji, transmitowania i utrwalania obrad za pomocą urządzeń rejestrujących.

Opracowanie przeznaczone jest dla studentów oraz teoretyków prawa i administracji, a także dla pracowników samorządowych.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

ISBN 978-83-8160-981-4

CENA 69 Zł (W TYM 5% VAT)